

2005 – versengés, fordulatokkal

Fordulatokkal és versenyhelyzetekkel teli esztendő volt a 2005-ös. Az előző évi stabilizáló jellegű gazdaságpolitika után mind a költségvetési, mind a jövedelempolitika kiengedett, és a monetáris politikát is szeptemberig határozott kamatcsökkentés jellemezte. A lazulás élénkítette a belső keresletet, de nem vezetett külső egyensúlyromlásra és az inflációs nyomás erősödésére sem. Az államháztartás deficitjének csökkenő trendje azonban megfordult, és a magyar gazdaság az állami pénzügyi mutatók tekintetében távolodott a maastrichti kritériumok teljesítésétől – noha az euróövezethez való csatlakozás versenypályáján ennek a fordítottja kellett volna hogy bekövetkezzék.

A reálgazdaság teljesítményei az esztendőn belül is fordulatot jeleztek, amennyiben az első negyedévi kedvezőtlen növekedési és külső egyensúlyi adatokat az év folyamán javuló tendenciák váltották fel.

A kommunikációs térben erős verseny alakult ki a gazdasági adatok értelmezése körül a kormányzó pártok és a Fidesz között. Két szélső álláspont feszült egymásnak, amelynek eredményeként a homály fokozódott, az állásfoglalás pártfoglalássá vált, a populizmus pedig mind szélesebb teret nyert. Ebben a versenyben hol az ellenzék, hol a kormányzó koalíció tudott hosszabb-rövidebb időszakokra sikereket felmutatni. Folytatódott az a tendencia, amelynek már hosszú évek óta tanúi az elemzők: a magyar közélet alakulása rendre két-három hónapos ciklusokra töredezik szét. 2005-ben is találhattunk olyan mérési pontokat, amelyek segítségével utólag kijelölhetőek e ciklusok időtartamai. Ám ezek az időszakok nem feltétlenül fedik egymást a gazdasági és a politikai folyamatok tekintetében. A gazdaságban hosszabbak, a politikai életben pedig rövidebbek a váltakozó periódusok. Alábbi elemzésünkben igyekszünk tekintettel lenni e különbségekre is.

Gazdasági versengés - fordulatokkal

Fordulatok a gazdaságpolitikában

A 2004. évi erős megszorítások után – amelynek köszönhetően a magyar gazdaság visszatért a beruházás és export húzta pályára – a kormányzat 2005-re a lazább előrelépés politikáját választotta. A 2004. október elején felálló Gyurcsány-kabinet lényegében készen kapta a 2005. évi költségvetést, amelyen már csak néhány karakterisztikus fazonigazítást hajthatott végre.

A 2005-re elfogadott költségvetésből kiolvasható *gazdaságpolitika főbb jegyei* a következők voltak:

- A kormány elfogadta a nemzetközi előrejelzéseket, és a kedvező külső konjunktúra fennmaradására számítva 4 százalékos GDP növekedésre, továbbá 4,5 százalékos inflációra (ennél magasabb GDP deflátorra) építette költségvetési tervét.
- A kormány csak részben vállalta fel a már 2004-ben megcsúszott konvergenciapálya korrekcióját. A GDP-arányos hiányt elégségesnek tartotta 0,6 százalékponttal csökkenteni, miközben – az akkor ismert adatok alapján – ennek a duplájával kellett volna, ha vissza akart volna térni a 2004 májusában elfogadott programhoz. (Ebben ugyanis 2005-ben az államháztartás hiánya már csak 4,1 százalékot tehetett volna ki a GDP arányában.) A kormányfő az elmaradt 120-130 milliárd forintos megszorítást társadalompolitikai megfontolásból tartotta szükségesnek.
- A költségvetési politika a tervezett deficitcsökkentést nagyobb részt a kamatszolgálat mérséklődésével vélte elérhetőnek, vagyis az alapkamat esésével és a devizaadósság arányának emelkedésével számolt. Az elsődleges (kamatmentes) egyenleg továbbra is deficitese volt, és a terv szintjén mindössze 0,2 százalékponttal csökkent volna. Erőteljes költségvetési kiigazításról tehát sem mennyiségileg, sem pedig minőségileg, tartalmát tekintve nem volt szó, ellenkezőleg, a 2004-es szigorhoz képest határozott lazulás volt kivehető.
- A terv szintjén mind az újraelosztási, mind a centralizációs ráta a GDP 1,5-1,5 százalékával csökkent volna. (Erről tényadatokat csak a 2006 nyarára elkészülő zárszámadási törvény szolgáltat majd.)

- *A költségvetési politika a lehetőségekhez képest kissé ambiciózusra sikeredett.* Kedvezni kívánt a háztartásoknak és a vállalkozásoknak is. Az adórendszeren keresztül az igazságosabb jövedelem-eloszlást célozta meg amennyiben a munkajövedelmeknél kedvezményeket adott (az szja középső sávjának megszüntetése, a 38 %-os felső kulcs változatlanul az évi 1,5 millió forintos határnál lép be, az szja kedvezmények igénybevétele hat millió forintos éves jövedelem fölött megszűnik, és a családi kedvezmények, az adójóváírás, valamint a lakáshitel-kedvezmények kivételével az igénybevett kedvezmények összege nem haladhatja meg a százezer forintot), a tőkejövedelmekre viszont nagyobb adóteher nehezült (20-ról 25 százalékra emelt forrásadó, a bankadó bevezetése, az árfolyamnyereség-adó visszaállítására törekvés).

A vállalkozásokat részben a tételes egészségügyi hozzájárulás összegének csökkentésével, részben az iparüzési adó egy részének a társasági adóból való leírásával kedvezményezte a költségvetés – bevételi oldalról. A támogatások terén ennél nagyobb áttörést tartalmazott, amikor soha nem látott mértékűre szállította le a költségvetési forrás igénybevételére feljogosító fejlesztések értékhatárát. Ez azt jelentette, hogy – szemben a korábbi évek gyakorlatával – a kis- és közepes cégek is hozzájuthattak – normatív alapon – állami támogatásokhoz.

- A költségvetésen belüli átalakításokat részben mennyiségi szabályozással, részben új szabályozással kívánta a fiskális politika végrehajtani. Az előbbi azt jelentette, hogy a költségvetési intézmények dologi kiadásait öt százalékkal csökkentették, és előírták, hogy a közszférában a tervezett hat százalékos béremelés nyolcvan százalékát létszámleépítésekből kell fedezni. A megtakarítást kb. tízezer főre becsülték, amihez a kormány negyven milliárd forintos végkielégítési keretet különített el. Sor került ezen túlmenően a fejezeti kezelésű előirányzatok újrapiályáztatására, az azonos célt szolgáló programok összevonására, megszüntetésére, ami elmozdulást jelzett a nullbázisú költségvetés-készítés felé. Megkezdődött a regionális döntésű, elkülönített pénzalapok rendszerének kialakítása is.
- A költségvetés a *foglalkoztatáspolitikát is támogatandónak* tartotta; a közterhek mérséklésével, különböző kedvezményekkel kívánta ösztönözni a munkahelyek számának növelését.

A sokféle prioritást (adócsökkentés, kiadás- és deficitfaragás, foglalkoztatás elősegítése, vállalkozások támogatása, igazságosabb lakástámogatás és jövedelemelosztás,

regionalitás erősítése az újraelosztásban, reáljövedelem-növelés és közútfejlesztés) a kormány úgy gondolta egy évben összezsúfolhatóan, hogy részben sehol nem lépett nagyot, részben néhány százmilliárd forinttal *megtoldhatónak vélte az államháztartás terjedelmét* (becsülhetően 4-500 milliárddal). Azáltal, hogy nem tett eleget maradéktalanul NATO szerződés szerinti kötelezettségeinek (itt kb. százmilliárd forintot takarított meg), és nagy fejlesztési projekteket (autópálya-, börtön- és kollégiumépítés) magánfinanszírozás formájában kívánt megvalósítani (PPP).

Mivel a 2004-es hiányterv túlteljesítése és a konvergencia-program 2004. decemberi felülvizsgálata miatt Magyarország a túlzott deficiteljárás brüsszeli szabályozása alá került, 150 milliárd forintos rendkívüli tartalékot építettek be a költségvetésbe, és a 2004-ben zárolt maradványszint megtartását írták elő.

2005 elején széles társadalmi csoportokat átfogó *adóreform-bizottság* dolgozott a Pénzügyminisztériumban, amely azt a feladatot kapta, hogy tekintse át az adórendszert és tegyen javaslatokat a centralizáció csökkentésére. A pénzügyminiszter – akkor még Draskovics Tibor – a bizottság munkájától azt várta, hogy az bevételi oldalról gyakorol nyomást a kiadások átalakítására, reformalapú átszabására a deficitfaragási kényszer mellett. A bizottság azonban csak néhány, az adóadminisztráció egyszerűsítésére vonatkozó elgondolással tudott előrukkolni, kézzel fogható adómérsékléssel nem, tekintettel arra, hogy a kiadások faragására nem volt felhatalmazása.

A költségvetési politika eme pr-változatának kifulladását követően a kormány kényszerhelyeztbe került: a 2005-ös deficitcél tarthatósága és ezzel a költségvetési politika hitelessége megrendülőnek tűnt, valamit tenni kellett. A korábbi megszorításos gyakorlat tartalékai azonban jórészt már lemerültek, viszont a reformpolitizáláshoz nem volt elégséges társadalmi támogatottság. Gyurcsány Ferenc ezért *köztes megoldást* választott, amikor meghirdette a *száz lépés politikáját*. A kormányfő túl közelinek érezte a választásokat ahhoz, hogy radikális – elődei által sem megtett – reformlépésekkel írja be magát a nemzetmentő, de bukott politikusok történelmi arcképcsarnokába. Ugyanakkor a választások még túl messze voltak ahhoz, hogy addig az időt édes semmittevéssel ki lehetett volna húzni. Így állt elő kompromisszumos megoldásként a száz lépés programja, amelynek a helyes irányultsága nehezen vitatható. A száz lépés keretét adta a különböző területeken folyó ésszerűsítési, kevés költségvetési forrást felhasználó munkálatoknak, részévé vált a 2006-os költségvetésnek, egyes elemei pedig később visszaköszöntek a bemutatott garancia-megállapodások tervezeteiben is.

A száz lépés nem kiérlelt, százszor megrágott javaslatokat tartalmazott, hanem többnyire még ötletszerűeket, amely hátrány előnynek is bizonyult, mert így meglepetésszerű volt, a kormányzati elgondolás nem deformálódott a különféle érdekcsoportok ellenállása által. A program szándéka – kétségkívül helyes volt, amennyiben a kiskapuk lezárására, a fekete-, szürkegazdaság kifehérítésére, az állami támogatások célirányosabb felhasználására, a foglalkoztatás bővítésére, a munkaerőpiac rugalmasabbá tételére irányult. Az egészségügyben a különféle biztosítási csomagok felvállalásával akár egy egészségügyi reformprogram előhírnökeként is köszönthetjük. A nyár végére a csomag adó- és más elvonási elemei váltak a közbeszédben dominánssá, amelyek tervezete túllépett a kormányzati cikluson, és 2010-ig szóló javaslatot tartalmazott.

A program *nem volt alkalmas az akut költségvetési feszültségek levezetésére*, de számos kezdeményezésnek mozgásteret adott, eredményeire a későbbiekben lehet számítani. Ezért a nyár folyamán a költségvetés kiigazítására olyan intézkedéseket hoztak, mint 125 milliárd forint végleges zárolása a rendkívüli tartalékból és a gyógyszer-támogatás rendszerének átalakítása. Foganatosítottak néhány adóbevételt növelő döntést is amellet, hogy a 2004. évi maradvány-befagyasztást nemcsak prolongálták, de meg is toldották. Mindez azonban nem volt elégséges a költségvetési politika hitelességének helyreállítására, azt ugyanis szeptemberben erős aknatámadás érte.

A jegybank egyik elnökhelyettese kötelességének kéretlenül eleget téve felhívta a brüsszeli adminisztráció figyelmét a hazai autópálya-finanszírozás sajátos konstrukciójára, amivel egyébként az Eurostat előzetesen egyetértett. Az MNB jelentése alapján azonban változtatott a véleményén, és az autópálya-finanszírozást az államháztartás körébe soroltatta, ami megfordította a deficitcsökkentés tervezett és remélt pályájának ívét: a hiány nem csökkent (5,4 %-ról 3,6 %-ra – a nyugdíjreform hatásának figyelembe vételével), hanem nőtt, hat százalék fölé emelkedett. Az MNB szorgoskodása nélkül erre így legfeljebb a zárszámadáskor, 2006 nyarán derült volna fény, bár korántsem biztos, hogy a brüsszeliak akkor is más álláspontot foglaltak volna el.

A kormány mindenesetre úgy tett, mintha a hiány csak az autópálya-finanszírozás államháztartásba történő visszavétele miatt ugrott volna meg, holott a növekményt egyéb tételek is szaporították. Nem mutatott a kabinet semmiféle hajlandóságot a többlet ellentételezésére, sőt a faragások elmaradása mellett *további hiánynövelő kötelezettséget vállalt magára*: az üzemanyagok áfacsökkentésének előrehozatalát. Csak a 2006-ra szóló költségvetési tervben emelte meg a hiánymérséklés mértékét, ami papíron 1,4 százalékpontos faragást jelentett (több mint a dupláját a 2005. évi tervnek).

A *fiskális politika* ezzel a döntéssel egyfelől egyértelműen *becsatornázódott a választások logikáját követő politikába*, másfelől kivívta Brüsszel elmarasztalását, a Fitch befektetés-minősítő leértékelését és a portfólió-befektetők bizalmának megingását. Csak olaj volt a tűzre, amikor Gyurcsány Ferenc október elején meglebegtette a 2010-es euróövezeti csatlakozás céldátumának esetleges felülvizsgálatát. Az őszi hónapokat gyengülő forintárfolyam, alacsonyabb BUX index és magasabb referenciahozamok jellemezték, ami megfelelt a kialakult bizonytalan helyzetnek. Ám a forinton elérhető magas kamatprémium még így is elégségesnek bizonyult ahhoz, hogy ne induljon meg tömeges tőkekivonás, ne váljon effektív az MNB elnökének pénzügyi összeomlást többször is kilátásba helyező jóslata. Ennek elkerüléséhez - nem mellesleg - komoly tőkeérdekek fűződtek.

A jegybankról szóló törvény módosításával az év elején négy új, kormány által javasolt taggal kibővült Monetáris Tanács. Ennek ellenére nem következett be az a rosszindulatú feltételezés, hogy ezt követően a grémium a kormány érdekei szerint fellazítja a monetáris politikát. Az MNB 2005-ben nagyon helyesen szakított azzal a gyakorlattal, hogy az inflációs cél mellett valamilyen módon a kívánatosnak tartott árfolyamacélt is a nyilvánosság tudomására hozta. Az év folyamán bekövetkezett nagymértékű kamatcsökkentés ellenére az árfolyam szeptemberig erős maradt, ezt követően – az említett költségvetési gubanc nyomán – gyengült, átlépte a 250 forintos határt is, de továbbra is az erős sávszélen tanyázott - nagyobb kilengések nélkül.

A Monetáris Tanács szeptember végéig minden kamatdöntő ülésen csökkentette a jegybanki két hetes betét kamatát, többnyire 25 bázisponttal, de néhány alkalommal 50 illetve 75 bázispontos kamatnyesésre is sor került. A szeptemberi befektetői bizalomgyengülést követően az alapkamat csökkentése 6 százalékon elakadt. Az év eleji 9,5 százalékról történő *viszonylag gyors kamatvágás* annak ellenére következett be, hogy a gazdasági fundamentumok az év első felében nem mutattak kedvező képet – az infláció kivételével -, a költségvetési politika hitelessége pedig mindvégig megkérdőjeleződött. *A kamatcsökkentés nem ingatta meg a forint árfolyamát*, ami a közép-európai térség iránti befektetői bizalommal, a befektetők nagyobb kockázatvállalási hajlandóságával és a kedvezően alakuló inflációs várakozásokkal volt magyarázható. A jegybank elnökének és néhány vezető munkatársának nyilatkozatai ellenére sem, akik a fiskális politika kockázatainak permanens hangoztatásával nem győzték felhívni a forintban befektetők figyelmét arra a finanszírozási bizonytalanságra, amit részben maguk keltettek. Járai Zsigmond jegybankelnök válsághangulat szításával és fenntartásával, az összeomlás rémképének előrevetítésével igyekezett azt az orbáni „minél rosszabb, annál jobb” politikát kiszolgálni, amelyet a Fidesz a 2002-es választások első

fordulójának elvesztése után folytatott. Pártos ügybuzgalma a külföldi szakértőknek is szemet szúrt, olyannyira, hogy az év vége felé meg is jegyezték: a jegybankelnök forintrontást célzó megnyilvánulásait követően a forint árfolyama erősödik.

A monetáris politika összességében egyfelől lazább volt, mint az előző évben, másfelől viszont Járai Zsigmond megnyilatkozásai alapján nagyobb kockázatot hordott magában.

A jövedelempolitika 2005-ben fellazult. Az Országos Érdekegyeztető Tanácsban és a költségvetési törvényben is hat százalékos bruttó béremelést irányoztak elő, a tényleges béremelkedés azonban mind a versenyszférában, mind az államháztartásban jóval meghaladta ezt. A nettó bérdinamika a személyi jövedelmeket terhelő elvonások csökkentésével – amelyek elsősorban az alacsony keresetűeket kedvezményezték – magasabb volt a bruttó bérszármazás üteménél, és ehhez a bértárgyalásokon nehéz volt alkalmazkodni, ahol egyébként a tervezett 4,5 százalékos inflációhoz igazodtak. A 2005-ben bekövetkezett hat százalékos feletti reálkereset-növekedés több mint a duplája volt a gazdaságpolitikai tervben szereplőnek és kb. négyszerese a konvergencia-programbeli.

A bérekhez igazodva a reáljövedelmek is a vártnál gyorsabban emelkedtek. Hogy ebből nem lett nagyobb kiskereskedelmi forgalombővülés és elszaladó háztartási fogyasztás, annak okát a lakosság óvatos alkalmazkodásában kell keresnünk. Megfigyelhetően a háztartások jövedelempozícióik megváltozására mintegy fél, háromnegyed éves késéssel reagálnak, pro és kontra. A 2004-ben csökkent reálbérszint költségek visszafogó hatásával szembesülhettünk 2005 első háromnegyedében.

A 2001 második felétől folytatott, direkt politikai szempontot követő gazdaságpolitika, amely 2001-2003 között kedvezőtlen külső konjunkturális feltételekkel párosult, versenytársainkhoz képest lerontotta a magyar gazdaság teljesítményét. A 2004. évi gazdaságstabilizáció igaz kiiktatta a kirívó aránytalanságokat és visszaállította az egyensúlytartó növekedési pályát, de a kiigazítás növekedési áldozatot követelt. 2005-ben a választásokra készülő kormány részéről *újra megkezdődött a gazdaság felfűtése* – elsősorban a költségvetési politikán keresztül, de ebbe az irányba mutatott a fellazuló jövedelempolitika is. Meglehetően, a belső keresletélénkítés nélkül alacsonyabb növekedési ütemet tudunk volna felmutatni. Szerencsénkre az expanzív gazdaságpolitika 2005-ben nem vonta maga után sem a külső egyensúly romlását, sem az inflációs nyomás erősödését. Folytatódása azonban – amelyre a választások évében van esély – mind az egyensúly, mind a növekedés szempontjából növekvő kockázatokat hord magában.

Unión belüli közvetlen versenytársaink, Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia 2005. évi teljesítményeivel összevetve az euróövezethez való csatlakozás

szempontjából releváns mutatóinkat, azt állapíthatjuk meg, hogy *a sor végére kerültünk*. 2005-ben a csökkenés ellenére is nálunk volt a legmagasabb az infláció, az irányadó kamatszintje, az államháztartás hiányának és az államadósságnak a bruttó hazai termékhez viszonyított aránya. Ráadásul a két utóbbi index csökkenés helyett emelkedést jelzett. *2005-ben a magyar gazdaság - a kedvező reálgazdasági fordulatok ellenére – az állami pénzügyek terén távolodott a konvergencia-kritériumok teljesítésétől.*

Említett versenytársainkhoz képest előnyt mutattunk ebben az évben a növekedési dinamika tekintetében Lengyelországhoz képest, a külső egyensúly alapján Szlovákiához viszonyítva, nálunk volt továbbá a legalacsonyabb a munkanélküliség rátája.

Fordulatok a gazdasági folyamatokban

A 2004 második felétől lassuló világgazdasági konjunktúra - és kiváltképp az Európai Unió növekedési dinamikájának hanyatlása - a magyar növekedést már 2004 második felében mérsékelte némileg (4,9 %-ról 4,4 %-ra), ám 2005 első hónapjaiban nem várt mértékű konjunktúrahűlést eredményezett. A GDP emelkedése az egy évvel korábbinál 1,7 százalékponttal alacsonyobbat mutatott, s alig haladta meg a három százalékot.

Az első negyedév drámaian rossz adatai alapján pocsék esztendőnek néztünk elébe. Megközelítően harmadára esett a beruházások üteme, a feldolgozóipari fejlesztések csupán két 2 százalékkal nőttek – az egy évvel korábbi 31 százalékkal szemben. Az export volumenének emelkedése 20 százalékról 7 százalékra hűlt, de a legvészejóslóbb az ipari termelés növekedésének két százalék alá kerülése volt (az egy évvel korábbi 10 százalékkal szemben). Több iparág jelzett recessziót, mint növekedést. A kiskereskedelmi forgalom dinamikája lassult, a mezőgazdasági termékfelvásárlás csökkent. Az ágazatok közül csak az építőipar szárnyalt, ami kevés és felemás vigasz volt, hiszen az ágazatnak nincs jelentős súlya a GDP termelésében, és konjunktúráját - nagyobb részt - állami megrendelések fűtötték ebben az időben.

A foglalkoztatás az egy évvel korábbi emelkedéssel szemben csökkent, a munkanélküliség rátája viszont egy százalékponttal magasabb lett és meghaladta a hét százalékot, amire utoljára 1999-ben volt példa. A bérkiáramlás viszont felgyorsult, igaz elsősorban a közszféra januárban kifizetett 13. havi fizetési nyomán, de a versenyszektorban is a vártnál gyorsabb volt a bérnövekedés. A reálkeresetek üteme újra jelentősen meghaladta a termelésnövekedését, ami erősödő inflációs nyomást vetített előre keresleti és kínálati oldalról egyaránt.

A külső egyensúlyhiány nőtt, a 2004. évi 12 százalékos folyó fizetési mérlegromlást az első negyedévben további 17 százalékos követte. Viszont a hiányt finanszírozó, adósságemelkedéssel nem járó tőkebeáramlás az előző évi töredékére esett. Megnőtt tehát az ország külföldi hitelekkel szembeni kereslete, amiben meghatározó szerepet játszott az államháztartás. Az állami pénzügyekben a már megszokottá váló túlteljesítés rajzolódott ki, amennyiben a deficit (pénzforgalmi szemléletű) márciusra elérte az egész évre előirányozottnak majdnem a felét.

Az öt fő makrogazdasági mutató közül egyedül az infláció üteme jelzett javulást, amennyiben a 2004. első negyedévi 6,8 százalékról 3,6 százalékra csökkent, amiben meghatározó szerepe volt az előző évi adórendszerbeli változások kieső hatásának.

A felsorolt kedvezőtlen adatok alapján jószérivel csak az első félév végére állt össze a kép, s akkor még nem lehetett tudni, hogy a lefelé tartó, kedvezőtlen tendenciák tovább folytatódnak-e vagy pedig fordulatot vesznek. E tanulmány írásakor (2005. december vége) a később történtek ismeretében megállapíthatjuk, hogy *2005 első negyedéve volt a konjunktúralassulás mélypontja, és a második negyedév már fordulatot jelzett.* A javulás azonban nem volt olyan mértékű az év hátralévő részében, amiből a 2004. évinél nagyobb teljesítménynövekmény állhatott volna elő.

2005 egészében a GDP ugyan négy százalék fölött, de valamivel kevésbé nőtt, mint 2004-ben. Az éves szinten mért lassulás azonban kisebb volt, mint a világgazdaságban, az USA-ban és az Európai Unióban, amiben a belső keresletélénkítő gazdaságpolitika hatása tükröződhetett.

A *beruházások* növekedési üteme végül is meghaladta az előző évit, igaz, elsősorban az állami és önkormányzati megrendelések emelkedése nyomán. Választások előtti évben az államháztartás fejlesztései fel szoktak pörögni, most sem történt ez másként. A változás, hogy ezúttal elmaradtak az ún. presztízsb beruházások, helyettük autópályák, közutak épültek, és olyan kommunális létesítmények, amelyek a háztartások jobb életfeltételeinek megteremtését szolgálták.

Az év folyamán élénkült a *külkereskedelmi forgalom* is, és az esztendő átlagában tíz százalék fölötti dinamikát jelzett az export, amitől viszont jelentősen elmaradt az import növekedése, noha a cserearányok is romlottak és az év nagyobb részében erősebb forintárfolyam érvényesült az előző évinél. Az export-import olló export javára történő elnyílásában szerepet játszott az a bázishatás, amely a 2004. évi Eu-csatlakozásra készülve szokatlanul magas importbeszerzésekben (elővásárlásokban) jelent meg. A második félévben már az olló záródása volt megfigyelhető, de a külkereskedelmi mérleg hiánya így is jóval

kisebbséget az előző évinél. A deficit exporthoz mért relatív nagysága is kb. csak az előző évi felét tette. E kedvező fordulat kedvezményezte a folyó fizetési mérleghiányt is.

Fordulat mutatkozott a külkereskedelmi kapcsolatok dinamikájában is amennyiben lényegesen gyorsabban bővült az EU-n kívüli és az EU-hoz újonnan csatlakozottakkal folytatott árucserénk, mint a régebbiekkel. Ennek hatására az EU-15-ök részaránya exportunkban és importunkban 60 százalék körüli értékre csökkent. (2005-ben a hagyományos német, osztrák, francia, angol, olasz árucserénk lényegében stagnált.) Külső kapcsolataink utóbbi években megindult diverzifikálódása kedvező növekedési impulzust jelentett, és részben ezzel magyarázható az EU-15-ök dinamikáját meghaladó hazai GDP emelkedés.

Az „öreg EU-tagok” keresletének erőteljes lassulása, visszaesése ellenére is tíz százalékos dinamikát felmutató magyar külső áruforgalom-bővülés arra utal, hogy jórészt a multinacionális cégek tőkéjének segítségével kiépült exportkapacitásaink jól illeszkednek a globalizált világba.

Külkereskedelmünk árufőcsoportok szerinti szerkezetében is némi eltolódás következett be annak hatására, hogy a legdinamikusabban az energiahordozók forgalma nőtt annak ellenére (illetve részben ezért), hogy 2005-ben ennek az árucsoportnak az ára emelkedett a legjelentősebben. E fordulat háttérében egyrészt az energia-liberalizáció bővülését kell keresnünk, másrészt az import-energiához felfutó energiaexportot, amely súlyát tekintve nem volt jelentős, de harminc százalékot meghaladó dinamikája figyelemre méltó.

2005 magyar gazdaságának egyik legnagyobb eredménye, hogy a kedvezőtlenebb külső feltételek és a belső keresletlénkítő gazdaságpolitika ellenére *megőrződött a növekedési pálya export és beruházás húzta jellege*, ami az egyensúlyalakulás szempontjából feltétlenül kedvező.

Ágazatilag vizsgálva a növekedést a következők állapíthatók meg:

- Az ipar teljesítménye az első negyedévi haladás után fokozatosan javult és az év átlagában nyolc százalék körüli növekedést mutatott, megközelítően a 2004. évvel megegyezőt. Fordulatot jelentett a belföldi piacokra való eladás emelkedése, amire számos kedvezőbb keresletű évben sem volt példa (miközben az importversenyt az erős forintárfolyam is kedvezményezte). Akárcsak 2004-ben, 2005-ben sem volt általános az ipar egészében a növekedés. Folytatódott lényegében ugyanazoknak a könnyűipari területeknek a visszaesése, amelyek már 2004-ben is zsugorodtak. A húzóerőt továbbra is a főként exportra termelő gépipari ágazatok jelentették.

- Az *építőipar* teljesítményének növekedése kiugró volt és az év folyamán folyamatosan erősödött az állami autópálya-építés fellendülésének köszönhetően. A lakásépítések növekedése ugyanis megtorpant, folytatódott viszont a kereskedelmi láncok terjeszkedése, és élénkültek az egészségügyi és felsőoktatási beruházások is.
- A *mezőgazdaság* bruttó teljesítménye valószínűsíthetően csökkent a 2004. évi rekordteljesítményekhez képest. Alacsonyabb volt a növénytermelés hozama (kisebb vetésterület, gyengébb átlagtermés), az állatállomány pedig az év nagyobb részében csökkent.
- A *kiskereskedelmi eladások* bár negyedévről negyedévre élénkültek, az esztendő átlagában a forgalom bővülése némileg elmaradt az előző évitől, amiben a gépjármű- és járműalkatrész kiskereskedelem eladásainak megtorpanása játszott szerepet. A személyautók forgalmazása megelőzően több éven keresztül rendkívül magas dinamikát mutatott, eladásuk lanyhulása a fizetőképes kereslet telítettsége okán törvényszerű volt. A lakásépítések lassulásával párhuzamosan visszaesett az építőanyagok, bútorok, műszaki cikkek értékesítésének üteme. A forgalmazás arányaiban további eltolódás következett be a nagy áruházláncok javára.

Fordulat mutatkozott az egyensúlyi folyamatokban is, pozitív és negatív értelemben egyaránt. A belső egyensúlyt reprezentáló államháztartási hiány – a korábbi évek (2002 után) csökkenő tendenciáját megtörve – a GDP arányában is emelkedett, s nemcsak azért, mert az autópálya-építéseket vissza kellett integrálni az államháztartásba. Tény, hogy az államháztartás helyzetét rontotta a vártnál (4,5 %) alacsonyabb (3,6 %) infláció, és az, hogy a beruházás és exporthúzza pályán kisebb állami bevételek realizálódnak annál, mint amikor a növekedést a fogyasztás dominálja. A távlatos egyensúlyjavulás és az ország finanszírozhatóságának fenntarthatósága szempontjából viszont kedvező volt, hogy a háztartások fogyasztása lassult és növekménye jóval elmaradt a termelésétől. Így vált lehetővé, hogy a háztartások nettó megtakarításai is emelkedtek, ami a finanszírozás belső forrásainak szélesedését jelentette. Ám kedvezőtlen volt, hogy a növekményt az expanzív állami kereslet szívta fel, amit ezúttal csak az tett elfogadhatóvá, hogy a keresleti többlet zömmel felhalmozási és nem fogyasztási jellegű volt, mint a megelőző években.

A külső egyensúly – ellentétben a belsővel – javult, a gazdaság külső forrásokkal szembeni finanszírozási igénye csökkent. Emögött egyfelől a kedvezően alakuló külkereskedelmi mérleghiány húzódott meg, másfelől az EU-tól kapott nagyobb forrás.

2005 *kedvezőtlen fordulata volt a munkaerő-piaci tendenciák megváltozása.* A foglalkoztatás stagnálása – a korábbi szerény növekedéssel szemben – és a munkanélküliség rátájának megugrása, amely év közben is folyamatosan emelkedett. Az utóbbit az is kiválthatta, hogy a kormány munkaerő-piaci helyzetet javító intézkedéseinek ismeretében megnőtt a gazdasági aktivitás. Vagyis azok is szaporították az állást keresők számát, akik ugyan korábban sem rendelkeztek munkával, de megkérdezésükkor most azt jelezték, hogy készek lennének a munka felvételére. A munkanélküliség nemzetközi szabályai szerint az aktívan munkát keresők munkanélkülinek számítanak, míg ha ezt nem teszik, akkor állás hiányában sem minősülnek annak. A foglalkoztatottság az év folyamán – a szezonális hatásokon túlmutató – enyhe javulást jelzett.

Igen jelentős, *pozitív fordulatot mutatott a fogyasztói árak emelkedése.* Az előző évi 6,8 százalékos emelkedéssel szemben 2005-ben az infláció 3,6 százalékra hűlt, a mag(alap)infláció pedig hat százalékról két százalék közelébe csökkent. Az áremelkedés jelentős lassulását nagyobb részt a 2004. évi adóváltozások hatásának kiesése okozta, de hozzájárult az iparcikkek körében érvényesülő erős importverseny, az unión belüli historikusan alacsony iparcikk-infláció, valamint az erős forintárfolyam az euróval és a dollárral szemben. Keresleti oldalról kedvezően hatott, hogy a lakosság vásárolt fogyasztása lassabban nőtt a korábbiaknál a jobb jövedelmi helyzet ellenére is.

Részben az alacsony inflációnak, részben a bruttó béreket terhelő elvonások csökkenésének, részben a magasabbra várt inflációhoz igazodó bérszínvonalnak (és a 2005. januárra hozott 13. havi közszférabeli fizetésnek) köszönhetően *jelentős fordulat következett be a reálkeresetek alakulásában.* A 2004. évi csökkenő reálbérszínvonal utána az egy főre jutó keresetek vásárlóértéke több mint hat százalékkal emelkedett. Ugyanakkor a nemzetgazdasági szinten mért termelékenység csak négy százalék körül nőtt. A két mutató közti olló elnyílása azonban 2005-ben nem vezetett az inflációs nyomás erősödésére.

Verseny a gazdasági kommunikáció tematizálásáért

2005-ben Orbán Viktor folytatta azt a politikai taktikát, amely a *társadalmi elégedetlenség szításán keresztül* kíván támogatókat szerezni. Hiszen a társadalmi elégedetlenség céltáblája annak okozója és kiváltója, maga a kormány. Nem közvetlenül és konkrétan bírálta a volt miniszterelnök a kormány gazdaságpolitikáját, rámutatva a hibás lépésekre, hanem közvetetten, folyamatosan, több csatornán keresztül karbantartva táborának zúgolódását, és szélesítve a kormánnyal elégedetlenkedők körét.

A parlamentben Áder János egyfelől rendre a *teljesítetlenül maradt választási ígéreteket* kérte számon, másfelől *az államadóság növekedésének riasztó adatait* sorolta. E kommunikációs taktika bízott abban, hogy a társadalom többsége nem ismeri fel a kétféle bírálat közt felmerülő ellentmondást. (Valószínű, a Fidesz ebben tévedett.) Orbán Viktor személyes hadjáratot folytatott parlamenten kívüli fellépései alkalmával a társadalmi-gazdasági bizonytalanság érzésének felkeltéséért, a válsághangulat tudatosításáért, a gazdasági összeomlás rémképének előrevetítéséért.

Mindez mozgalmi köntösben is megjelent a Nemzeti konzultáció keretében, amikor – az ellenzéki párt állítása szerint – másfél millió embertől kértek (és sugalltak nekik) véleményt arról, hogy milyen a helyzet (rossz és elveszett a biztonság) és változást akarnak-e.

Az ellenzék részéről elhalt a reális gazdaségelemzés és helyét átvette a politikai előítéltséggel átszőtt véleményalkotás, amelynek célja a kormány alkalmatlanságának, sőt népellenes tetteinek kimutatása - a későbbi voksok megszerzése céljából. Segítette ezt az egyoldalú bírálatot néhány ponton a hazai szakértőgárda, a befektetői tanácsadói kör, Brüsszel elmarasztaló véleménye és a külföldi befektetés-minősítők kedvezőtlen átsorolása. A jegybank is aktív szereplője volt az általános válsághangulat szításának.

Amikor azonban a minden lépést támadó ellenzéki szerep bumeránghatása a Fidesz előtt realizálódott, Orbán Viktor váltott. Őszi parlamenti megjelenésekor olyan gazdasági témák megoldására tett garanciatörvénybe foglalandó javaslatokat, amelyek részben az addig követett kormányzati politika rejtett bírálatát tartalmazták, részben a helyesnek vélt Fidesz gyakorlatot forszírozták.

Ezzel az ellenzéki magatartással szegült szembe elsősorban *Kóka János*, gazdasági miniszter, aki – mintha Matolcsy György legjobb tanítványa volna - folyamatosan arról értekezett, hogy nagyszerű lendületben van az ország, dől be a külföldi tőke, ennyi még soha nem jött az országba, emelkednek a bérek, csökkennek az árak, nagy iramban épülnek az autópályák, s már nem kell sokat várni és itt lesz a Kánaán... A gazdasági kommunikációnak

ez a másik véglete kitörési reflexkísérlet volt, aminek a sikeressége erősen megkérdőjelezhető. A bizonytalanokat biztos, hogy nem győzte meg, a hívőket pedig nem kellett.

Tény, hogy *a gazdasági helyzet minősítése a pártpolitikai versengés eszközévé vált*, hogy a gazdaság kérdései sokkal élesebben nyomultak bele a kommunikációs térbe, mint a megelőző parlamenti ciklus végén, amiben az is szerepet játszott, hogy 2005 őszén volt költségvetési vita is, ellentétben 2001-gyel, amikor ettől a kétéves költségvetés orbáni találmánya megkímélte a kormányon lévőket.

Az Orbán kontra Kóka közvetett vitának az eredménye az lett, hogy még a vállalkozói társadalom is elbizonytalanodott az általános helyzet megítélésében. A politikai versengés súlyos következménnyel járt, amennyiben egyfelől táptalajául szolgált a populizmus megerősödésének, másfelől ténybeli tudás helyett hit, politikai pártállás témájává egyszerűsítette le a társadalom gazdaságképét. (Ez utóbbiban eredményes katalizátor-szerepet töltött be az időközben elbutult, elfásult, az ORTT szabályainak primitív módon megfelelni kívánó média.) E lehetetlen helyzet feloldására tett Gyurcsány Ferenc kísérletet, amikor Orbán Viktort vitára hívta szerette volna az ország számára tisztába tenni a vitatott gazdasági kérdéseket. Nem rajta, hanem partnere felkészületlenségén múlt, hogy ez nem sikerült. Orbán Viktor ugyanis érvek és tények helyett sarokba szorítottságából Gyurcsány Ferenc mondandójának darabokra törésével próbált kimenekülni.

Orbán és Kóka értékelése közt azonban volt egy alapvető különbség. A Fidesz elnöke és beavatott beosztottjai érzelmi és megtévesztő politizálást folytattak, míg Kóka, ha egyoldalúan is, de tényekre hivatkozott. A Fidesz a társadalom hátrányos helyzetben levő (kerülő) rétegeinek panaszait erősítette fel, és helyezte az általános helyzetértékelés helyére. A makrofolyamatok szolgáltatva tények helyett az elégedetlenkedők érzelmeire apelláltak. Viszont amikor az államadósság tényszámaira hivatkoztak, egyidejűleg olyan javaslatokat tettek illetve olyan ígéreteket kértek számon a kormányon, amelyek további eladósodás-növekedést eredményeztek volna. A 2006-os költségvetést kártyavárként összedőlőnek nevezték, de nem mutattak be helyette szilárdabb alapokon nyugvót, sőt még olyan javaslatot sem, ami a deficitet csökkentette volna. Csupán 156 milliárd forintos átcsoportosítást kívántak elérni. Ám ez forrásoldalról nem volt megalapozott, azaz nem javította, hanem tovább rontotta volna az államháztartás helyzetét.

Politikai versengés – fordulatokkal

2005-ben egyidejűleg többféle szinten s metszetben zajlott a politikai verseny. A választásokat közvetlenül megelőző évben a meghatározó szerepet betöltő táborok mindenekelőtt a maguk felségterületén igyekeznek rendet teremteni. Újabb és újabb akciókkal kísérlik meg mind egyértelműbben kijelölni a saját, biztos pozícióikat, megpróbálják feltérképezni a hozzájuk feltétlenül lojálisnak számító derékhad addig rejtve maradt igényeit. E próbálkozások során az sem ritka, ha a versengő felek egymás módszereit is átveszik. 2005-ben mindegyre számos példát láthattunk – mindkét oldalon.

A pártokon belül ez az időszak az utolsó lehetőség a szigorú hierarchia és munkamegosztás kialakítására. A tavasztól ősziig tartó néhány hónap során mind az MSZP, mind pedig a Fidesz láthatóan nagy erővel rendezte sorait. A jobboldalon Orbán Viktor az év első felében több hullámban is átalakította pártja belső rendjét, az őszi elején pedig már nem lehetett kétséges, hogy valamennyi választóközvetben az általa támogatott/elképzelt jelöltek fogják a Fideszt képviselni. A szocialistáknál mindez valamivel bonyolultabban történt. A köztársasági elnökválasztási kudarcot követő gyors felelőskeresés forgatagában véglegessé vált az, amit már szociológiailag korábban is tudni lehetett, hogy t.i. Gyurcsány Ferenc vezeti az MSZP választási bizottságát, s így módon a pártot is.

Mind a két nagy párt viszonylag hamar túlelt az egyéni választókerületek jelöltjeinek kitermelésén, sokkal korábban, mint a megelőző választások alkalmával bármikor. A jelölések lezárultával egyúttal számos személyi ambíció sorsa is el szokott dőlni, némi mozgástér legfeljebb 2006 első hónapjaira maradt, amennyiben az országos listák végső sorrendje hozhat még némi változást a párteliteken belüli finom rangsorokban. Látványos szakítások, dezertálások, beemelés és kimaradások azonban már egyik oldalon sem nem várhatóak. *2005 a sorrendek, rangsorok, rendteremtések éve volt; s mind a két oldalon nagyobb drámák, nyilvános összecsapások nélkül fejezték be a pártokon belüli versengéseket.*

Az év végén egészen más jellegű versengés kezdetei is megjelentek, az vált ugyanis kérdéssé, hogy melyik erő milyen szövetségesekre számíthat a hátralévő néhány hónap során. A kisebbik, majdani koalíciós partnerek köre elvileg régóta adottnak látszott, gyakorlatilag viszont számos kérdőjel rajzolódott ki. Az év végéig nem látszott egyértelműen eldőlni a Fidesz és az MDF leendő viszonya. A meghatározó erő ugyan összetákolta magának valamiféle keresztény-kisgazda esztrád-gyülekezetet az MDF korábbi helyére, ám senki nem képes megítélni e kreatúrapartner majdani, tényleges választási súlyát. A szocialisták és az

SZDSZ viszonya is csak az általánosság szintjén tűnt megnyugtatóan rendezettnek. 2005 fejleményei alapján nehéz elhinni, hogy a szabaddemokraták mindenféle külső segítséget mellőzve, gond nélkül juthatnának be a parlamentbe. De azt is csak nagyon élénk képzelőerővel lehet feltételezni, hogy az elnökválasztási fiaskót követően a szocialista aktivista bázis hajlandó legyen ugyanazt a szervezeti segítséget megadni kisebbik partnerének, mint amit négy évvel korábban.

A közvetlen politikai szférán túli szövetséges-keresésben 2005 nem hozott jelentős újdonságokat, mindkét oldalon a hagyományosan bevált partnerek felé kezdték el a tájékozódást (egyházak, újabb keletű érdekvédelmi szervezetek, illetve szakszervezetek, ifjúsági mozgalom, nyugdíjasok stb.). Legfeljebb annyi látszik körvonalazódni, hogy egy-két területen éles verseny folyik azért, hogy a megcélzott csoport szervezeti képviselőit hová sikerül majd inkább elcipelni... Ilyennek tűnik pl. az agrárszféra, a kisebbségek, valamint a romaszerveződések tarka világa.

Összességében mindkét oldalon megteremtették a választási verseny legfontosabb szervezeti, munkamegosztásbeli, személyi és – feltehetően - anyagi feltételeit. *Adottakká váltak az elsőszámú vezérek, talán túlságosan korán is adottakká. Értve ezen azt, hogy egyetlen korábbi választás sem egyszerűsödött le olyannyira két reprezentatív személy küzdelmévé, mint amennyire ezt 2006-tól várhatjuk.* 2005 krónikáját bizvást megírhatnánk olyképpen is, mint Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor egész éves küzdelmének történetét, kettejük versengésének váltakozó sikerű krónikáját.

Az évkezdés sikerei és kudarcai

Februárban – megszokhattuk már – mindkét oldal vezetői átfogó értékelésekkel léptek fel a politikai színpadra. A miniszterelnök a szezonkezdő parlamenti napot használta fel arra, hogy meghirdesse ez évi programját. Beszédében megjelentek mindazok az elemek, amelyekkel az év egészében később is találkozhattunk. Éles hangon vitatta az ellenzéki tábor gazdaság- és országhépeinek egyoldalúságait. Megfigyelők és elemzők nem voltak könnyű helyzetben, ha e hosszadalmas monológból kellett kihámozniuk a várható kormányzati teendőket, mert sokkal inkább tűnt e beszéd második kormányfői bemutatkozásnak, semmint szezonkezdő kormányzati munkatervnek. Ennek megfelelően a hangsúly inkább elvekre, értékek rangsorára, átfogó világképek körvonalazására helyeződött. *Egy olyan kormányfő dilemmája volt tettenérhető e beszédben, aki pontosan tisztában van azzal az ellentmondással, hogy váratlan színrelépése után számos olyan változást/változtatást várnak tőle, amelynek*

megtétele a választásokig hátralévő idő rövidege okán nincs reális lehetősége, azt viszont nem mondhatja, hogy tizennégy hónapig nem fog semmi érdemlegeset sem tenni.

Néhány nappal később megérkezett a hangos válasz. Orbán Viktor – itthon ritkán tapasztalhatóan – látványos körülményekkel megszervezett sportcsarnoki nagygyűlésen hirdette meg az ellenzék új politikai profilját. Tartalmilag a mondandó arra a közérzetre épített, aminek meglehetősen jelentős táborra akad az országban: rossz úton járunk, az emberek elégedetlenek, s a hanyatlás okai a kormányzati hozzá nem értésben találhatóak. Tehát a megoldást is csak a hatalmi váltás hozhatja meg. *A fellépésnek nem is annyira az érdemi mondanivalója hagyott mély nyomot, hanem inkább a vezérből áradó magabiztosság, az ünneplő hívek tömegéből sugárzó erő, s az élménypolitizálásnak a 2002-es választások két fordulója között már megismert ama technikai, amelyek a táborhoz tartozókban magas szinten képes fenntartani a győzelem hitét.* Még akkor is, ha a pillanatnyi helyzetben az ellenzékbenlét keserveit kénytelenek elviselni.

A megjelenített magabiztosságnak volt némi alapja. Az év elején mért közvéleménykutatási adatok szerint lassan visszaállt az az előny, amit a Fidesz az uniós választások idején győzelemre tudott váltani. Az év elejei bemutatkozó beszédek egyúttal kijelölték a tematikai kereteket is. A Fidesz elnökének arra kellett törekednie, hogy a visszaszerzett előnyt egyértelműen sikerüljön megtartania a választásokig. Az MSZP-t reprezentáló miniszterelnöknek pedig arra kellett választ adnia, hogy váratlan feltűnése üstököszerű politikai jelenség volt-e, avagy van benne még elegendő tartalék a hátrány időben történő ledolgozására is. A februári fellépések egymástól térben és időben elválasztott produkciók voltak, de jól tudták mind a ketten, hogy ettől kezdve a választásokig minden egyes beszédüket, mondatukat, lépésüket össze fogja hasonlítani egymással a közvélemény, a média, a hívek és az ellendrukkerek tömege – még akkor is, ha bennük adott esetben egyáltalán nem munkálna a versengés szándéka.

Tavaszi tapogatózások

A februártól júliusig tartó, csaknem féléves időszakot két, *ellentétes hatású eseménysorozat* formálta. *Az egyik* vesztese a koalíció lett, következésképpen az ellenzék pozícióit erősítő fejleményként volt elkönnyvelhető. Az MSZP jól láthatóan korán belavírozta magát egy olyan helyzetbe, amelyről előre pontosan ki lehetett számítani, hogy mennyire törékeny eredménnyel járhat. Szinte önmagukat hergelték bele abba a zsákutcába, amelyből képtelenek voltak időben visszafordulni. Addig-addig győzködték magukat ama – nehezen védhető-

álláspont kizárólagosságáról, miszerint nincs más lehetőség, mint Szili Katalin jelölése, ameddig sikerült elérniük minden józan kétely elcsöndesedését. Az SZDSZ kezdettől világossá tette, hogy nem fogja ezt a jelölést támogatni, ám a legtöbbször egyáltalán nem a valós – és egymás között általánosan elfogadott – kifogásaikat hangoztatták, hanem olyan érveket, amelyek komolyságát roppant nehéz volt elhinni. Mindebből a szocialista vezetők arra a hibás következtetésre jutottak, hogy ezúttal is a szokásos liberális zsarolásról van szó, majd a legvégén benyújtják a számlát és meglesz a szükséges támogatás. Kölcsönösen rosszul mérték fel egymás politikai kötöttségeit, s a várható reakcióik következményeit is. Mindezek következtében egyáltalán nem számoltak annak a realitásával, amit rajtuk kívül már mindenki hetekkel a szavazás előtt látott, hogy a feloldhatatlan belső ellentétek nyomán az ellenzék jelöltje lesz a köztársasági elnök.

A koalíciós partnerek végül is mindent megtettek ennek érdekében, s egyikük sem vethetett semmit a másik szemére utólag sem, hiszen a kellő időben - hónapokkal előbb – esedékes belső egyeztetéseket kölcsönösen mulasztották el. A választási fordulók és fordulatok során produkált meglepetésekből bőséggel vette ki részét az ellenzék is. Részben kínos és megdöbbentő részletességgel derült ki az a mély bizalmatlanság, amely a két ellenzéki párt közötti viszonyokat ez időtájt már teljes körűen uralta. Részben pedig a szavazási procedúra során a kívülállók nehezen feledhető leckét kaphattak a képviselői önállóság és a frakciófegyelem viszonyát jellemző szoros korrelációról. (Illúzióink korábban sem lehettek ez ügyben, de azért mégis meglepő volt tapasztalni az elemi emberi/állampolgári méltóság szemrebbenés nélküli feláldozhatóságát - még akkor is, ha a pillanatnyi hatalmi érdekek alapján mindezek a lépések végül is magyarázhatóak.)

A köztársasági elnök tehát nem a legjobb előjelekkel választott meg, ám első lépései, gesztusai, interjúi hamar elfeledtették a zavarbaejtő születés körülményeit. Egy-két héten belül kiderült, hogy *olyan személy került a Sándor palotába, akinek a szerepértelmezése, a politikai állapotokhoz való viszonya, a jogállamiságról vallott eltökélt nézetei alapján érdemes lesz újragondolni a hatalmi szerkezet legbelső magvának eddig megszokott sémáit.* Az év végéig csak szaporodtak azok a jelek, amelyek nyomán egyértelművé vált, hogy az új köztársasági elnök megkerülhetetlenül új közpolitikai tényezőt is jelent. Eme újdonságok gyorsan elfeledtették a választást megelőző időszak vitatható jeleit éppúgy, mint a koalíció politikai kudarcának letagadhatatlan tanulságait. Némi iróniával az mondható, hogy Sólyom László első fellépései után utólag gyorsan vesztette el a jelentőségét az előzetes koalíciós baklövésorozat. A feledés sebességéhez erőteljesen járult hozzá a tavasz

másik, idővel egyre fontosabbá váló eseménysorozata, a kormányzat száz lépésre tervezett és meghirdetett rövidprogramja is.

Száz lépés és néhány döntés

A tavasz végén a kormányfő rendre előállt olyan döntésekkel, javaslatokkal, amelyeknek önmagukban nem lett volna különösebb hírértékük, legfeljebb annyi, hogy a kormány teszi a dolgát. Ám az adott közegben mindennek egészen más tónusa kerekedett, mivel az ellenzék naponta sütötte rá a kabinetre a „dumakormány” bélyegét, amelynek egyetlen tevékenysége a nemlétező eredmények mediatizálásában merül ki. A száz lépés politikáját eleinte hangos gúnyolódás övezte, nemcsak az ellenzék, hanem a média jelentős része is nagy kedvvel évődött a nem túl lényegesnek tetsző döntések rendszeres bejelentésén. Egy idő elteltével azonban szép lassan, de lényegbevágóan változott meg a száz lépés körül a közhangulat. A politikai élet bioritmusa előbb-utóbb alkalmazkodott a heti rendszerességű döntési igényekhez, az ellenzék is áthangolta a maga aktivitását ezeknek a megvitatására, s miután a kormányzat tényleg kitartott hónapokig a maga szabta lépések meghirdetésénél – így előbb-utóbb átformálódott a politikai napirend szerkezete és ritmusa is.

Lehetett ezeket a lépéseket a szakszerű szempontok figyelembe vételével bőséggel bírálni, de azt mindenképpen el kellett ismerni, hogy a következetes kormányzati magatartás meghozta a maga gyümölcsét. A napi politikai közbeszéd áttevődött az ideologikus-táborkötött, meglehetősen általános jellegű témakörökről a praktikus, döntésérett, napi szintű kérdések felé. S mindennek következtében még élesebben vált ütközőponttá a magyar gazdaság adott állapotának megítélése. Lehet és lehetett általában minősíteni a magyar gazdaság teljesítményét, de az egyes kormányzati lépések/döntések megítélésakor mind fontosabbá vált a reálgazdasági háttér minősítése. Mindezek következtében a nyár elején már az alapvető politikai szakadékot a két tábor között a makrofolyamatok értékelése kapcsán lehetett felfedezni. S következésképpen a két reprezentatív küzdő fél, Orbán és Gyurcsány között is leginkább abban mutatkozott markáns különbség, ahogyan a magyar gazdaság helyzetét a két vezér látta és láttatta. Az év talán leglátványosabb belpolitikai eseményének éppen ezért ígérkezett az a személyes találkozó, amely - mintegy megelőlegezván a jövő évi kampány fő produkcióját – lehetőséget teremtett mindkét fél álláspontjának részletes kifejtésére.

A westernfilm első jelenete

A választásokat közvetlenül megelőző miniszterelnök-jelölti vitákat kivéve, az elmúlt tizenöt évben nem volt még példa arra, hogy két politikus nyilvános vitáját olyan széles érdeklődés kísérje, mint amilyenben a közvélemény Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor július 8-ai találkozóját részesítette. A nyár közepi nyaralási szezon ellenére az átlagost messze felülmúló televíziós részvétel közepette került sor a vitára, kihívója a gyakorló miniszterelnök, vendége pedig az elődje volt. A másfélórás szócsatáról több tucatnyi elemzés született, ezért ehelyütt megelégszünk a legfontosabb tanulságok rögzítésével. Mind a két fél nagy valószínűséggel azt a szerepét formálta meg, amelynek majd a választásokig meg fog felelni. Ebből a szempontból rendkívül tanulságos, hogy mely kérdésekben volt tapasztalható a vitatkozók között leginkább véleménykülönbség. Gyurcsány Ferenc szerette volna elérni, hogy a Fidesz vezetője határozott véleményt mondjon az államnak a piacgazdaságban betöltendő szerepéről, míg vitapartnerének az egyértelmű állásfoglalás korántsem volt ínyére. Ugyanez a vitadramaturgia volt megfigyelhető a nyugdíjak hosszú távú fedezete, illetőleg az energiaárak szabályozása kapcsán is. Végül, meglehetősen pontosan derülhetett ki a kompenzációk, állami segítségnyújtási stratégiák közötti lényegbevágó különbség is. Nem állítható egyértelműen, hogy a két-hárommilliónyi nézőközönség végleges és megnyugtató támpontokat kaphatott volna majdani szavazatai odaítéléséhez, de az igen, hogy *e vita érzékletesen mutatta meg a két politikai tábor vezetőinek különbözőségét és az általuk képviselt értékrendek, világképek eltéréseit is.*

A vita visszhangjai s a későbbiekben megjelent közvélemény-kutatási eredmények részben azt igazolták vissza, amit előre lehetett tudni, vagyis mind a két tábor a maga képviselőjét látta sikeresebben küzdőnek. Fontos és a későbbiek tükrében igencsak elgondolkodtató volt azonban az, hogy a kevésbé táborfüggő, nem túlzottan elkötelezett nézők inkább hajlottak a jelenlegi miniszterelnök magatartásának és érveinek az elfogadására. A már korábban leírt százalépes kormányzati aktivitás, valamint ennek a vitának a fogadtatása viszonylag pontosan jelezte előre azt a közvéleménybeli fordulatot, amelyet az ősz elején valamennyi kutatóintézet diagnosztizált: az MSZP támogatottsága lényegében utolérte a Fideszét.

Nyári örömök

A parlamenti szezon a szokásosnál némileg hosszabb lett 2005-ben, s e kényszerű aktivitás jórészt a száz lépés programjának jogalkotási feladataiból adódott. Egyébként – szemben az előző évek szokásaival - nem sok jele volt annak, hogy a nyári hónapokat a boldog politika-mentesség jegyében töltheti a hazai lakosság. A tempós kormányzati lépkedés változatlan maradt, s - némi meglepetésre - a kabinet tagjai továbbra is kitartottak az apró munka mellett. Az ellenzéki serénykedésnek pedig megmaradtak a jól ismert terepei; a saját közegben, táborokban, nyári fórumokon illet lelkésíteni az elkötelezett bázist, fenntartani a petíciózó aktivitás korábbról örökölt és megtartott köreit. A lelkesítés olykor kétes eredményekkel járt. A saját közeg számára történő politizálásnak ugyanis mindig megvan az a kockázata, hogy az elhangzott mondanivalók szélesebb médiaközegbe való átkerülésük után jóval többet ártnak, mint amennyi eredménnyel eredetileg kecsegtettek. Orbán Viktor ezen a nyáron számos vitatható produkcióval ajándékozta meg ellenfeleit, ezek között is kiemelkedő helyet foglalt el a tusnádi antikommunista beszéd. Szunnyadni készülő ellenfeleit, valamint az ásítózó médiát egy teljes hétig ellátta feladatokkal, s - mint már oly gyakran ilyen alkalmakkor -, ezúttal sem volt képes helyesen felmérni az esetleges korrekcióval történő utólagos kármentés, valamint a konzekvens hallgatással, félrebeszélésekkel való kibújás közötti különbség jelentőségét. (Van úgy, hogy egy jelentékeny politikus akkor árt a legtöbbet magának és táborának, amikor ennek semmiféle külső kényszere sem áll fenn.)

A nyárvégi események között nem keltett túl nagy feltűnést mindaz, ami a média világában zajlott, pedig néhány jelenség megérdemelt volna alaposabb figyelmet is. Nem kis meglepetésre, a két kereskedelmi csatorna működését az illetékes hatóság annál jóval korábban hosszabbította meg öt évre, mint ahogy erre kötelezett lett volna. Ezáltal *az is eldőlhetett, hogy a kampány idején változatlan kondíciók mellett működhet tovább az a két adó, amely a hazai nézői kapacitás mintegy négyötödét leköti.* Nem kell túlzottan kivételes jóstehetség annak előrejelzéséhez, hogy a kampány idején műsorpolitikájukkal feltehetően nem lesznek napi adás ellenfelei a fennálló koalíciónak. A másik esemény értelmezése már bonyolultabb. Úgy távozott a Magyar Rádió elnöke, hogy utána szervezeti-vezetési-irányítási válság kialakulása fenyegetett, ami csak kis részben volt tartható az ő hibájának. Sokkal inkább annak az irracionális szerkezetnek, amelyet a médiaszabályozás rejtett hatásai mindig is magukban hordoztak. Ami az év végén valószínűsíthető, az csak annyi, hogy az egyértelműen a jobboldalnak kedvező adó hatása a választások előtt sokkal kevésbé lesz jelentős annál, mint amit a polgári tábor korábban remélhetett.

A nyár végének médiaeseménye volt Széles Gábor magán-televíziójának elindulása is. Első pillantásra nincs ebben semmi különös, a huszonnégy, eddigi magyarul sugárzó csatorna mellett lett még egy huszonötödik is, bár ez az eset azért megérdemel több figyelmet is. Első alkalommal lép a hazai nagyvállalkozói csoport nyíltan úgy a nyilvánosság elé, hogy hosszabb távon szeretne a maga belátása, értékrendje szerinti közvélemény-formáló tényezővé válni. (Példánk jelentőségét akkor láthatjuk be igazán, ha azt is felidézzük, hogy időközben az említett magyar gyáripáros megszerezte magának a Magyar Hírlapot is, tehát a tévé mellé napilap-hátteret is épített.)

Őszi szezonkezdés

A szeptember látszólag ott folytatódott, ahol a politikai év elkezdődött februárban, vagyis Gyurcsány Ferenc rendre megragadta a parlamenti szereplés lehetőségeit és hétről-hétre vitára szólította az ellenzék vezérét. Aki – ahogyan évekig tette ezt – a lehető legkülönbözőbb helyszíneken és alkalmakkor válaszolt neki, csak éppen a parlamentben nem. Így ment ez csaknem két hónapon keresztül, a miniszterelnök szinte szuggerálta, hétről-hétre provokálta hajdani elődjét a közvetlen, szemtől szembeni országközi szócata elvállalására. A közéleti eseményeket többé-kevésbé nyomon követők mindebből annyit érzékelhettek, hogy egyfelől adott a koalíció vezére, aki ég a vágytól, hogy leendő választási ellenfelével az ország színe előtt, a leginkább legitimnek tekinthető képviselői fórumon vitathassa meg a nemzet legfontosabb ügyeit. Másfelől viszont adott az ellenzék vitathatatlanul vezető személyisége, aki már több mint három éve némán ül a parlamentben - ha egyáltalán benn ül - és méltóságon alulinak tartja a folyamatos, nyílt diskurzust. Ezáltal rendre megerősíti azt a vádat, miszerint csakis az övéi között képes jelentős politikai teljesítményre.

Aztán váratlanul megtört a jég. Orbán Viktor újból pirosbetűs ünneppé tette november hetedikét, ugyanis több mint negyven hónap elteltével éppen ezen a napon kért szót újra az ország házában. Tájékoztatta képviselőtársait a Fidesz által kezdeményezett nemzeti konzultáció eredményéről... A következőkben minden áldott héten ő is ugyanúgy szót kért, mint a miniszterelnök, s pártja nevében újabb és újabb javaslatokkal állt elő. Többnyire olyanokkal, amelyeket leginkább kormányzati pozícióból lehet eredményesen követelni. Természetesen pontosan tisztában volt azzal, hogy e javaslatokat a koalíciós többség egyáltalán nem tekinti érdemi, azaz döntésre érett elképzeléseknek, De nem is ez volt e rendszeres fellépések valóságos értelme. Orbán Viktor nemcsak egyszerűen visszatért az intézményes politikaformálás legfőbb intézményének falai közé, s ezáltal nemcsak a maga

személyes jelenlétét erősített meg - pontosabban szólva - állandósította azt, hanem ennél többről is szó volt. *A visszatéréssel együtt járó szerepformálás következményeként úgy tűnt, mintha egyidejűleg két miniszterelnöke lenne az országnak.* Egyik, aki el van foglalva a napi kormányzás sokszor érdektelen részleteinek bemutatásával, s ezen felül már csak az ellenzék reflexes ostromozására futja energiáiból. A másik, a nagyon is kézzelfogható miniszterelnök, aki rendre meghallja a nép szavát, érti a mindennapi gondokat, sőt, tüstént fel tudja vázolni a megoldásukat is. Ez utóbbinak egyetlen apró hiányossága, hogy pillanatnyilag nincs a kezében semmiféle kormányzati eszköz kitűnő és mindenre gyógyírt hozó elképzelései megvalósításához. De, ami késik...- az késik. Mert az ötlet megmarad ötletként, viszont minden héten nagyon jól hangzó tantörténet arra nézve, miféle konstruktív fordulatot jelenthet egy majdani kormányváltás. Nem állítható, hogy e látványos fordulat nem járt volna kézzelfogható következményekkel, hisz' november végén úgy tetszett, a Fidesz képes visszaszerezni megcsappant korábbi előnyének jelentős részét. (A jobboldalhoz permanens módon lojális média igyekezett úgy ünnepelni Orbán Viktor visszatérését, mintha eme gesztusokkal a vezér kihúzta volna kritizálói méregfogát: lám-lám, mégis ott van a parlamenti munkában. Ez így, ebben a formában persze nem igaz, mert az érdemi diskurzusban továbbra sem vett részt, csak annyi történt, hogy kiterjesztette aktivitását és társuralkodói szerepkörét erre a szférára is. Ottani fellépései továbbra is az aktuális erőviszonyokon kívül/túl lévő népvezér attitűdjét erősíti.)

Összegezvén az őszi hónapok hatalmi-politikai fejleményeinek lényegét, *a kampányok igényei még a parlament napi működésének világából is szép lassan kiszorítottak minden egyéb megfontolást.* A július 8-ai találkozót követően a magyar belpolitikai élet mindinkább leegyszerűsödött a két tábor vezető személyiségeinek mindennapos, főként egymásra tekintő küzdelmeire. Bármelyikük bármit is mondott, a média és a közvélemény legelső reakciója az lett: vajon mit gondol minderről a Másik? Nem kellett feltétlenül és naponta személyesen megküzdeniük, mert e verseny permanens látszatának valamennyi lényeges feltételeit a körülvevő táborok tagjai, valamint a média együttesen és folyamatosan kitermelték. Az év végére oda jutottunk, hogy szinte képtelenség lett akár Orbán, akár Gyurcsány bármiféle elképzelését, javaslatát, megnyilvánulását önmagában megítélni, mert ezek sohasem szigetelődhettek el kellően az azonnal érkező reakcióktól. (Ennek a beteges együtt járásnak szinte a klinikai esetét produkálta a karácsonyi - állítólagos – közszolgálati média, amikor a tévés stábok párhuzamosan tolokodtak be mind a Gyurcsány-, mind az Orbán-család ünnepi-mindennapjaiba, otthonába és a bulvármédia igénytelenségét is zavarba ejtően álságos, álkarácsonyi negédeskedéssel égették mind a két vezető privátszféráját. Pedig elsősorban nem

is ők égték, hanem a közszolgálat... A hetilapok legalább fizikailag elkülönítve művelték ugyanezt. Az egyik karácsonyi számban az egyikük írt karácsonyi cikket a mamájáról, a másikon pedig az egykori udvari újságírás leginkább hányingert keltő modorában tudósítottak az otthoni boldogság felhőtlenességéről. Ez utóbbi megoldást legalább az menti, hogy mind a két tábor a maga kedvelt vezérééről abban a lapban olvashatott, ahol ezt joggal várhatta.)

A hazai médiában az elmúlt évben egyébként is eluralkodott a közszolgálatosság/pártatlanság/semlegesség összezagyvált, nem kevés pervertáltságot mutató, képmutató értelmezése. Miszerint: igyekezni kell mindenféle kommentár, értelmezés nélkül, lehetőleg a legrövidebb terjedelemben bemutatni mind a kormány, mind az ellenzék véleményét, aktuális álláspontját. Nem kell kívülálló szempont, harmadik vélemény, még a szakértőké sem, mert amúgy sem lehet találni igazán független szakértőket... *Ez az uralkodóvá lett médiarutin egyfelől az igénytelenséget, a lustaságot és a konfliktuskerülő szerkesztési gyakorlatot hívatott megideologizálni. Másfelől pedig módszeresen összekeveri a pártatlanság és a függetlenség szempontjait.* (Már amennyiben a rendszeres és kirívó hazugságok kommentár nélküli bemutatásakor nem feltétlenül érdem a pártatlanság...)

Az év utolsó hónapjára hagyományosan a költségvetési vita befejezése maradt, a már megszokott etikett szerint. Vagyis elhangzik ezerféle népboldogító javaslat, de a keretek, lehetőségek hónapok óta adottak, s szinte elképzelhetetlen olyan változtatás, amelynek valóban átütő politikai hatása lehetne. 2005-ben azonban egy váratlan fordulat némi változtatást hozott a hagyományos versengési szokásokban. Véletlenül egymásra torlódott az Unió hosszabb távú büdzséjének elfogadása körüli összeurópai politikai küzdelem a hazai vita befejezésével, továbbá a magyar privatizáció eddigi legnagyobb falatjának végjátékával. A Fidesz vezetői azonnal átlátták, hogy a kézenfekvő, s a mindenkori ellenzék számára kitűnő ígéretési lehetőségekkel kecsegtető költségvetési szócséplésbe ezúttal nem érdemes a szokásos energiákat beleölni, hanem inkább az uniós vita, valamint a reptéri privatizáció körüli bonyodalmak politikai hozadékára kell koncentrálni. E vehemens szerepvállalás pontosan beleillett Orbán Viktor korábban megformált stratégiájába, most már az egész párt elkezdett társ-kormányzói szerepkörben működni. *Minden egyes kérdésben oly módon hallatták a maguk alternatívna-tetsző javaslataikat, mintha legalábbis koalíciós kormányzati partnerek lennének.* S ennek nemcsak az a rövidtávú hozadéka, hogy az éppen futó kormányzati döntések hitelessége megkérdőjelezhető, hanem az is, hogy minden áldott nap el lehet hitetni az egyenrangú, alternatív kormányzati erő meglétét, olyan látszatot lehet kelteni, mintha kettős hatalmi/kormányzati szerkezet működne már a választás előtt. (E megoldás nem

feltétlen előzmények nélküli, a Fidesz év közben is többször tett kísérletet arra, hogy rávegye a Gyurcsány-kormányt: tekintse magát önként, korlátozott felhatalmazással cselekvő erőnek...)

Gyorsmérés: apró elmozdulások a politikai térben

A jelenlegi politikai-hatalmi rendszer intézményi alapjai 1989 októbere és 1990 késő ősze között alakultak ki, s a következő másfél évtizedben a rendszer struktúrájában úgyszólván semmiféle lényeges változás már nem volt tapasztalható. *Az intézményi rend működésében azonban nagyon is hullámzó irányú tapasztalatokat halmoztunk fel, ugyanazt a rendszert végül is sokféleképpen lehet működtetni.* Az egyes hatalmi pólusok közötti feszültségek, konfliktusok néha túlterhelte tették a rendszert, néha évekig a normál, kiegyensúlyozott, bejáratott üzemmód volt a jellemző. A tizenöt év során mindegyik végletre találhattunk példákat. 2005 során nagyon is figyelemre méltó változásoknak lehettünk tanúi, a rendszeren belüli elmozdulások nagyobb horderejű mozgásokat involváltak, mint bármely korábbi évben, noha a felszint tekintve minden intézmény a korábbi helyén maradt.

Ám az intézményt működtető szereplők köre jelentős mértékben kicserélődött. A leglátványosabb fordulatot az új miniszterelnök produkálta. Gyurcsány Ferenc – elődjéhez képest – sokkal intenzívebben töltötte ki azt a hatalmi mozgásteret, amit a miniszterelnök számára általában a hazai politikai rendszer körülhatárolt. Tette ezt részben – a sokat ostorozott - mediatizált kormányzás segítségével, de mind a belföldi, mind a külföldi aktivitása olyan hőfokon zajlott, mint elődei közül talán csak Orbán Viktoré, a legjobban sikeredett periódusaiban. A vélemények megoszlanak eme rendkívül megnövekedett aktivitásról, az azonban vitathatatlan, hogy a kormányfői pozíciót a korábbiakhoz képest egyértelműbben tolt a hatalmi mozgások középpontjába – és folyamatosan ott is tartotta.

Az év nagy újdonsága, a köztársasági elnök személyének cseréje nem egyszerűen új államfőt jelent, hanem néhány hét után teljesen egyértelművé vált, hogy Sólyom László a rendszer egészében sokkal fontosabb, pontosabban fogalmazva: *egészen másként fontos elnöki szerepkört* alakít ki magának, mint azt elődei tették. Egy ideig megpróbálták analógiákkal leírni az új szerepet, az év végén azonban világossá vált, Magyarország köztársasági elnöke határozottan fog képviselni olyan értékeket, hangokat, igényeket, amelyeknek eddig nem volt különösebb fontossága. Előbb-utóbb a hatalmi rend valamennyi döntő tényezőjének szembesülnie kell ezzel a kihívással; 2005-ben legfeljebb a pártok voltak kénytelenek mindezt akceptálni. Javukra szól, hogy hamar megértették az új helyzet lényegét,

és letettek annak szüntelen firtatásáról, vajon az elnök mely párt tábora szempontjából jelenthet kedvezőbb fejleményt.

Az Alkotmánybíróság is új elnököt választott magának; Bihari Mihály eddigi pályafutása alapján meglehetősen biztosan jelezhető: ez a poszt sem arról híresül el a következő években, hogy betöltője csak minimálisan használja ki a maga mozgásterét. Az új elnök eleve közjogi indíttatású személyiség, akinek a kollégáit, elődeit mesze meghaladó gyakorlati politikai tapasztalatai vannak, ezért kizárt, hogy az Alkotmánybíróság a jövőben ne legyen számottevően jelentékenyebb hatalmi-politikai tényező annál, mint amilyen az elmúlt hét-nyolc év során volt.

A pártstruktúra egészében pedig feltartóztatlanul zajlik az, amit jónéhány elemző évek óta jelez előre, hogy t.i. küszöbön áll a kétpárti váltógazdálkodás. Az uniós választások relatív sikerei után az elmúlt év újból a kisebb pártok kiszorulásának/kiszorításának tendenciáit erősítette meg. S különösebb magyarázatok nélkül is belátható, hogy *egy olyan rendszer, melyben a nemzeti intézményektől a kuratóriumokig, a felügyelő bizottságoktól az önkormányzatokig, a privatizációiban való részesedésig a többpárti működésre lett modellezve, az vajon miféle radikális átalakuláson kell, hogy keresztül essék akkor, ha mindezt felváltaná a kétpárti szisztéma logikája.*

A politikai-hatalmi rendszer többi, szintén lényeges tényezője is figyelemre méltó belső változásokon ment át, mint már utaltunk például a média világában lezajlott fontosabb eseményekre. A múlt évről szóló elemzéseken belül megérne egy hosszabb passzust is ama jelenség magyarázata, ahogyan *az új magyar nagytőke bejelentkezett a hatalmi szféra alakulását lényeges pontokon befolyásoló tényezők közé.* S ennek kapcsán nemcsak a már említett Széles-fenomenonról van szó, hanem pl. Csányi Sándor talányos, bár folyamatos jelentkezéseinek értelmezéséről is. Vagy például Szeremley Huba pártalapítási próbálkozásairól, Leisztinger Tamás háttér-tevékenységeiről stb. Egyszóval arról, ahogyan a hazai újbuzssoázia - a maga, meglehetősen különös igényeivel - az elmúlt évben tagadhatatlanul megjelent a nyílt politikaformáló tényezők között. (Ez olyannyira új fejlemény, hogy a hazai elemzők közül szinte csak Szalai Erzsébet az egyetlen, aki kellő fontosságot tulajdonított e tényező magyarázatának.)

Az elmúlt év egyik nagy újdonsága abban rejlik, hogy a változatlan szerkezetű politikai-hatalmi rendben belül nagyon finom, de rendkívül határozott mozgások indultak útjukra. Minden jelentős intézmény, s minden magát jelentősnek vélő személy újrapozicionálja magát, s lehetőleg még a választások előtt. Senki sem szeretne kényszerű követője, pusztá elszenvedője lenni a várhatóan nagymértékű változási/átrendezőési

folyamatoknak. 2005 egyik nagy újdonsága eme alapvető jelentőségű átrendeződési folyamat elkezdődése volt, ám a változások valódi értelmét legfeljebb csak a választások utáni új helyzet függvényében tudjuk véglegesen elemezni. *Lehet, olyan új korszak kezdődött, amelynek a korábbiakhoz képes más lesz az intézményi struktúrája, értékrendje, teljesítőképesége, s ezügyben éppen az első lépések tanúi voltunk. Az is lehet, hogy még csak az előző, tizenöt éves periódus lezárulásáról van/lesz szó, s az említett átrendeződés az átmenet korának lezárulását jelentette.* Egy év múlva már sokkal okosabbak leszünk.

Petschnig Mária Zita - Kéri László

2005. december – 2006. január

Összegző

Fordulatokkal és versenyhelyzetekkel teli esztendő volt a 2005-ös. Az előző évi stabilizáló jellegű gazdaságpolitika után mind a költségvetési, mind a jövedelempolitika kiengedett, és a monetáris politikát is szeptemberig határozott kamatcsökkentés jellemezte. A lazulás élénkítette a belső keresletet, de nem vezetett külső egyensúlyromlásra és az inflációs nyomás erősödésére sem. Az államháztartás deficitjének csökkenő trendje azonban megfordult, és a magyar gazdaság az állami pénzügyi mutatók tekintetében távolodott a maastrichti kritériumok teljesítésétől – noha az euróövezethez való csatlakozás versenypályáján ennek a fordítottja kellett volna hogy bekövetkezzék.

A reálgazdaság teljesítményei az esztendőn belül is fordulatot jeleztek, amennyiben az első negyedévi kedvezőtlen növekedési és külső egyensúlyi adatokat az év folyamán javuló tendenciák váltották fel. Az esztendő átlagában négy százalékot meghaladóan nőtt a bruttó hazai termék – valamivel kevésbé, mint az előző évben, de a lassulás kisebb volt az EU-belinél, és a világgazdaságban tapasztalhatóénál. Ez egyrészt a versenyképes exportkapacitásoknak, másrészt a belső kereslet élénkülésének volt köszönhető, ez utóbbi háttérben erőteljesen jelent meg az államháztartásból finanszírozott felhalmozás-növekedés. A külső egyensúly és a gazdaság egészének finanszírozása tekintetében kedvező irányú fordulatok mutatkoztak: csökkent a folyó fizetési mérleg hiánya és nőtt háztartások nettó megtakarítása. Az infláció üteme visszaesett, de a foglalkoztatás stagnált, a munkanélküliség pedig emelkedett – ellentétben a korábbi évek javuló tendenciáival. A reálgazdaság éven belül folyamatosan javuló tendenciájával szemben, az államháztartás és államadósság mutatói romlottak, ami a 2005-ös magyar gazdaság legfőbb ellentmondását jelentette, és eltérő helyzetértékelésekre adott okot.

A kommunikációs térben erős verseny alakult ki a gazdasági adatok értelmezése körül a kormányzó pártok és a Fidesz között. Két szélső álláspont feszült egymásnak, amelynek eredményeként a homály fokozódott, az állásfoglalás pártfoglalássá vált, a populizmus pedig mind szélesebb teret nyert. Ebben a versenyben hol az ellenzék, hol a kormányzó koalíció tudott hosszabb-rövidebb időszakokra sikereket felmutatni. Folytatódott az a tendencia, amelynek már hosszú évek óta tanúi az elemzők: a magyar közélet alakulása rendre két-három hónapos ciklusokra töredezik szét. 2005-ben is találhattunk olyan mérési pontokat, amelyek segítségével utólag kijelölhetőek e ciklusok időtartamai. Ám ezek az időszakok nem feltétlenül fedik egymást a gazdasági és a politikai folyamatok tekintetében. A gazdaságban hosszabbak, a politikai életben pedig rövidebbek a váltakozó periódusok.

2005-ben egyidejűleg többféle szinten s metszetben zajlott a politikai verseny. A választásokat közvetlenül megelőző évben a meghatározó szerepet betöltő táborok mindenekelőtt a maguk felségterületén igyekeznek rendet teremteni. A pártokon belül ez az időszak az utolsó lehetőség a szigorú hierarchia és munkamegosztás kialakítására. A tavasztól őszig tartó néhány hónap során mind az MSZP, mind pedig a Fidesz láthatóan nagy erővel rendezte sorait. A jobboldalon Orbán Viktor az év első felében több hullámban is átalakította pártja belső rendjét, az őszi elején pedig már nem lehetett kétséges, hogy valamennyi választókerületben az általa támogatott/elképzeltek fogják a Fideszt képviselni. A szocialistáknál mindez valamivel bonyolultabban történt. A köztársasági elnökválasztási kudarcot követő gyors felelőskeresés forgatagában véglegessé vált az, amit már szociológiailag korábban is tudni lehetett, hogy t.i. Gyurcsány Ferenc vezeti az MSZP választási bizottságát, s így módon a pártot is.

Mind a két nagy párt viszonylag hamar túlesett az egyéni választókerületek jelöltjeinek kitermelésén, sokkal korábban, mint a megelőző választások alkalmával bármikor. A jelölések lezárultával egyúttal számos személyi ambíció sorsa is el szokott dőlni, némi mozgástér legfeljebb 2006 első hónapjaira maradt, amennyiben az országos listák végső sorrendje hozhat még némi változást a párteliteken belüli finom rangsorokban. Látványos szakítások, dezertálások, beemelések és kimaradások azonban már egyik oldalon sem nem várhatóak. 2005 a sorrendek, rangsorok, rendteremtések éve volt; s mind a két oldalon nagyobb drámák, nyilvános összecsapások nélkül fejezték be a pártokon belüli versengéseket.

Az elmúlt év egyik nagy újdonsága abban rejlik, hogy a változatlan szerkezetű politikai-hatalmi rendben belül nagyon finom, de rendkívül határozott mozgások indultak útjukra. Minden jelentős intézmény, s minden magát jelentősnek vélő személy újrapozicionálja magát, s lehetőleg még a választások előtt. Senki sem szeretne kényszerű követője, pusztán elszenvedője lenni a várhatóan nagymértékű változási/átrendezőési folyamatoknak. 2005 egyik nagy újdonsága eme alapvető jelentőségű átrendezőési folyamat elkezdődése volt, ám a változások valódi értelmét legfeljebb csak a választások utáni új helyzet függvényében tudjuk véglegesen elemezni. Lehet, olyan új korszak kezdődött, amelynek a korábbiakhoz képes más lesz az intézményi struktúrája, értékrendje, teljesítőképesége, s ezúgyben éppen az első lépések tanúi voltunk. Az is lehet, hogy még csak az előző, tizenöt éves periódus lezárulásáról van/lesz szó, s az említett átrendezőés az átmenet korának lezárulását jelentette.

Budapest, 2005. január 8.

Petschnig Mária Zita – Kéri László

